

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Role of religious education in environmental protection

Hossein Souzanchi ¹

souzanchi@isu.ac.ir

Certainly, having a healthy environment is one of the most important gifts of God and it is an important right of human that has been noticed especially in recent years. In pre-modern era, environmental protection problem was not considered as an important issue, because, there was not any serious problem. Industrial revolution made huge changes in human life. The new economics emphasized on an especially concept of progress that destroyed the nature. Environmental degradation in these two recent centuries is a real tragedy that has not been happened in duration of human history on the earth.

Since three decades ago, the world has attended to the request of some scientists and philosophers who alarm the problem of environmental degradation and natural resource depletion. It has been produced more than 230 international environmental declarations. Somebody talk about an environmental revolution _ after industrial revolution _ and occasionally we heard a new declaration about essentiality of environmental protection and avoiding from its degradation. But what has happened? Poverty is

¹ . PhD in Islamic Philosophy; Faculty member of Imam Sadeq University & Head of religious division of Curriculum Institute in Ministry of Education, Iran.

increasing and economic development with environmental degradation consider as the cheapest way for economic progress yet. North countries accuse south countries that they are destroying environment by much exploitations of it, and south countries accuse north countries that they are destroying environment by polluting it.

What is problem? Why all efforts were unsuccessfully and the future is not clear? Today, all talk about intergeneration and in generation justice, but there is no sufficient solution for it. We think that they do not determine the main problem yet, so their solution is unsuccessful. When a person is sick, we should determine the cause of sickness, not only attention to the ache and reduce it. Today, most people think that the main problem is only an environmental or developmental problem and want to solve it by such a solution. But these unsuitable environmental and developmental policies only act on effects, not on the cause; and it seems that we need to find another solution.

Now, I want to talk about an Islamic approach that may be found in other religions too. Of course, I could present an Islamic solution in effects area, for example I could explain that Islam have some recommendation about environment protection and sustainable development such as it forbid ravishment and prodigality, or it contain some rules and laws for environmental management such as “Anfaal” and “Zakaat”, but these are not my purpose of this speech; I want to speak about its special solution of this problem that prevent from causes.

In Islamic and all theist belief, the relationship between human and the nature should be considered as a matter of the relationship of human with

God. There is a triangle: *God, Nature, and Human*, and each of them has its right meaning, only if considered with the others. Human, in religious thinking, has a very excellent position, as in modern era, but it differs from modern thought in certain and important ways. Islam emphasize that both human and the nature has been created by One God, so the human, first of all, has a responsibility toward his god, both for his behavior with other persons, and for his dealing with the nature. God gave human the opportunity and ability of using and enjoying from the benefits of the nature, but He also made him responsible about this using. Our prophet, Hazrate Mohammad, (God blessing him) said: "كلكم مسئولون حتى عن البقاع و البهائم" "you are all responsible even about the hills and the animals." Fourth Imam of Shiite, imam Sajjad, the son of the imam Hussein, wrote a treatise about human rights and duties, by the name of "the treatise of rights" (Resalat ul-Hoqouq) and he spoke not only about human rights to each other, but also the rights of animals and planets and all the natural world. Because of these teachings In Islamic civilization in last centuries, we never see such environmental degradation.

But in modern world and sometimes by the name of humanism, people denied the God's role in human life, and destroyed that triangle of God, human and nature. The only thing that remained was, *first*, an alone individualist and selfish human and his wishing to do everything that he wants; and *second*, a defenseless nature that human wished and wanted to rule over it and use it unresponsively. Such a man only saw his utility, and this is the problem that continues yet. This human denies God in his living and think about death as the final of him, so he thinks with himself why should I respect the other generations and protect environment for them?

Why do not deplete it as much as possible and why should I consider anything other than my utility? The result of this method of thinking affected on economical system and produced Capitalism that its main purpose is the increasing of utilities.

In such an area, world society recommend at agenda 21 in Rio or at world summit on sustainable development in Johannesburg that all countries should do so and so, but every nation thinks by itself that if I want to do so, I would remain behind other countries and I will be annihilated, so if I want to protect myself in this competitive world, I should not pay attention to those recommendations except in international conferences (!) and I should overlook what I do in environmental depletion.

Nowadays, USA is the one of the largest economical power in the world, and also is the first producer of pollutions. China tried to reach to the position of an important economical power, now; it also seems to reach to the second producer of pollutions. Rio conference recommends that developed countries should help underdeveloped countries by various aids. But what happened in reality were loans with more benefits that now the undeveloped countries should destroyed their resources more, because they should give back their loan and its benefit more than what they had spent.

Nowadays, our need to spiritual and theistic revolution is more important than an environmental revolution or a green movement. Of course, I do not want to say that we don't need environmental solutions; surely we need them. I want to say we also need something which could support our decisions and it is a religious and theistic thought .we should

increase theism in the entire world. We must believe in environmental protection and remember that belief is much important than law. Our education should come back to a religious and theological approach and to leave its secular situation. We should believe that God has created both us and the nature, so the nature reacts to our doing, and the world system is a moral system; I mean if we do good acts, the nature will be companion with us; and if we do bad acts, the nature will oppose us. If we do believe in God again and we accept our responsibilities towards our God, the natural world will be safe and will give us its new gifts. In Holy Quran, God says:

«ولو ان اهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا عليهم بركات من السماء و الارض»

“If the people had believed (in God) and guarded (against evil) we would certainly have opened up for them blessing from the Heaven.”(a’araaf, 96)

We have had a revolution in Iran in 1979. Our revolution is more cultural than political revolution. We have tried to change thinking about human and world and to believe real responsibilities about each; and we wish that it comes the day that this belief inspire the entire world and solve not only our environmental problems but also all of our problems that happened because of that wrong thought of this human that denies his God.

ایران ترجمه فارسی متن کامل سخنرانی حسین سوزنچی، نماینده وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی محیطی (آموزش محیط زیست در راستای توسعه ارائه شده در چهارمین کنفرانس بین المللی آموزش زیست پایدار، مشارکت کنندگان در دهه آموزش توسعه پایدار) احمد آباد، هند، ۲۶ نوامبر ۲۰۰۷ (۵ آذر ۱۳۸۶)

بسم الله الرحمن الرحيم

[خانم‌ها و آقایان، سلام علیکم]

برای تبیین آنچه ما در ایران انجام داده‌ایم، لازم است ابتدا مقدمه‌ای عرض کنم. «بی‌تردید، برخورداری از محیط زیستی سالم، یکی از مهمترین نعمتهای خداوند و یک مورد مهم از حقوق بشر است که بویژه در سالهای اخیر مورد توجه واقع شده است. در دوره پیش از مدرن، مساله حفاظت از محیط زیست به عنوان یک مطلب مهم مورد توجه نبود، زیرا اصلاً مساله جدی‌ای وجود نداشت. انقلاب صنعتی تغییرات عظیمی در زندگی بشر پدید آورد. اقتصاد جدید تأکید خاصی بر مفهوم «پیشرفت» داشت که به تخریب طبیعت انجامید. فرسایش محیط زیست در دو قرن اخیر یک تراژدی واقعی است که در کل تاریخ بشر در کره زمین رخ نداده است.

از سه دهه گذشته، جهان به درخواست برخی از دانشمندان و فیلسوفان که معضل تخریب محیط زیست و فرسایش منابع طبیعی را هشدار می‌دادند، توجه کرده است. تا کنون بیش از ۲۳۰ بیانیه زیست‌محیطی بین المللی صادر شده است. برخی سخن از یک انقلاب زیست‌محیطی - بعد از انقلاب صنعتی - به میان آورده‌اند و هر از چند گاهی بیانیه جدیدی در باب ضرورت حفاظت از محیط زیست و پرهیز از تخریب هرچه بیشتر آن شنیده می‌شود. اما چه حاصل شده است؟ فقر همچنان رو به گسترش است و توسعه اقتصادی همراه با تخریب محیط زیست هنوز به عنوان ارزاترین راه پیشرفت اقتصادی قلمداد می‌شود. کشورهای شمال، کشورهای جنوب را متهم می‌کنند که آنها با بهره برداری فراوان، محیط زیست را تخریب می‌کنند و کشورهای جنوب، کشورهای شمال را متهم می‌کنند که آنها با آلوده کردن، محیط زیست را تخریب می‌کنند.

مشکل چیست؟ چرا همه تلاشهای ناموفق بوده و آینده تاریک است؟ امروزه، همگان سخن از عدالت بین نسلی و عدالت درون‌نسلی به زبان می‌آورند، اما راهکار مناسبی برای آن مشاهده نمی‌شود. ما فکر می‌کنیم که آنها هنوز معضل اصلی را تشخیص نداده‌اند و به همین جهت است که راه‌حلشان موفقیت آمیز نیست. وقتی کسی مریض است، باید علت مریضی را تشخیص دهیم، نه اینکه فقط به درد توجه کنیم و آن را بکاهیم. امروزه، بیشتر مردم فکر می‌کنند که معضل اصلی فقط یک مسأله زیست‌محیطی یا توسعه‌ای است و می‌خواهند با چنین

راه‌حل‌هایی این معضل را حل کنند. اما این سیاست‌های ناموفق زیست محیطی و توسعه‌ای تنها در معلولها تأثیر می‌گذارد، نه در علت، و به نظر می‌رسد که ما باید به دنبال راه‌حل دیگری باشیم.

اکنون می‌خواهم درباره رویکرد اسلامی‌ای که ممکن است در ادیان دیگر نیز یافت شود، سخن بگویم. البته می‌توانم راه‌حل اسلامی را در حوزه معلولها نیز ارائه کنم. مثلاً می‌توانم توضیح دهم که اسلام دستورالعملهایی در زمینه حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار دارد همانند اینکه اسراف و تبذیر را ممنوع کرده است، یا اینکه پاره‌ای از قوانین و مقررات برای مدیریت محیط زیست مقرر داشته است، همانند قانون «زکات» و «انفال»؛ اما بحث از اینها هدف اصلی من از این سخنرانی نیست، بلکه من می‌خواهم درباره راه‌حل خاص اسلام برای این مشکل بحث کنم که به رفع علت وقوع مشکل می‌پردازد.

در باور اسلامی و توحیدی، رابطه میان انسان و طبیعت باید به عنوان موضوعی در ذیل رابطه خدا و انسان دیده شود. یک مثلث وجود دارد: خدا، انسان و طبیعت، و هر یک از اینها تنها زمانی معنای صحیح خود را واجد است که همراه با بقیه ملاحظه شود. انسان، در تفکر دینی، منزلتی والا دارد، همانند دوره مدرن، اما در ابعاد خاص و مهمی با تفکر مدرن متفاوت است. اسلام اصرار دارد که هم انسان و هم طبیعت مخلوق یک خدایند، لذا انسان، پیش از هر چیز، مسئولیتی در قبال خدای خویش دارد، هم در مورد رفتارهایش با سایر انسانها هم در قبال مواجهه‌اش با طبیعت. خداوند به انسان فرصت و توانایی استفاده و لذت بردن از مزایای طبیعت را عطا فرموده، اما در عین حال او را در قبال این استفاده مسئول ساخته است. پیامبر ما، حضرت محمد صلی الله علیه و اله و سلم می‌فرماید: «کلکم مسئولون حتی عن البقاع و البهائم» «همه شما مسئولید حتی در قبال تپه‌ها و حیوانات». امام چهارم شیعیان، امام سجاد علیه السلام رساله‌ای در باب حقوق و وظایف انسان نوشته است، به نام «رساله الحقوق» و در آن نه تنها از حقوق انسانها نسبت به همدیگر، بلکه از حقوق حیوانات و گیاهان و کل جهان طبیعت سخن گفته است. به سبب وجود این گونه تعالیم، در تمدن اسلامی در قرون گذشته، ما هرگز شاهد چنین فرسایشی زیست محیطی نبوده‌ایم.

اما در جهان مدرن و گاه به نام انسان‌گرایی، مردمان نقش خداوند در زندگی بشر را انکار می‌کنند، و به تخریب این مثلث خدا، انسان و طبیعت همت گماشته‌اند. در نتیجه تنها چیزی که باقی مانده است، اولاً یک انسان فردگرا و خودخواه است و آرزویش برای انجام هر آنچه می‌خواهد، و ثانیاً یک طبیعت بی دفاع که انسان آرزو و قصد دارد که بر آن مسلط شود و غیر مسئولانه از آن بهره برداری می‌کند. چنین انسانی تنها منفعت خود را می‌بیند و این معضلی است که همچنان ادامه دارد. این بشر خداوند را در زندگی اش انکار کرده و می‌پندارد که مرگ، پایان وی است، لذا با خود می‌اندیشد که چرا من باید به نسلهای دیگر احترام بگذارم و محیط زیست را برای آنها حفظ کنم؟ چرا تا حد امکان از آن بهره‌کشی نکنم و اصلاً چرا باید چیزی غیر از منفعت خود را

در نظر داشته باشیم؟ حاصل این شیوه از تفکر، بر نظام اقتصادی، تأثیر گذاشته و به پیدایش نظام سرمایه داری انجامیده که هدف اصلی اش افزایش منفعت هاست.

در چنین عرصه‌ای، جامعه جهانی در «دستور کار ۲۱» در «ریو» و در «اجلاس جهانی توسعه پایدار» در «یوهانسبورگ» توصیه کرد که همه کشورها باید چنین و چنان کنند، اما هر ملتی با خود اندیشید که اگر من بخواهم چنین کنم، در عقب سایر کشورها قرار خواهم گرفت و نابود خواهم شد، لذا اگر بخواهم موجودیتم را در دنیای رقابت محور حفظ کنم، نباید جز در کنفرانس‌های بین‌المللی (!) توجهی به این گونه توصیه‌ها بنمایم و باید آنچه را در زمینه فرسایش زیست‌محیطی انجام می‌دهم، نادیده انگارم.

امروزه، ایالات متحده، یکی از بزرگترین قدرتهای اقتصادی در جهان است و همچنین اولین تولید کننده آلودگی‌ها. چین کوشش کرده تا به جایگاه یک قدرت اقتصادی مهم در جهان دست یابد و امروزه، همچنین می‌رود تا به مقام دوم در تولید آلودگی دست یابد. کنفرانس «ریو» توصیه می‌کند که کشورهای توسعه یافته باید به انواع شیوه‌ها به یاری کشورهای توسعه نیافته بشتابند. اما آنچه در عالم واقع رخ داد، وامهایی با سودهای کلان بود که کشورهای توسعه نیافته باید منابع خود را هر چه بیشتر تخریب کنند، چراکه آنها موظفند وامشان و سود آن را بیش از آنچه مصرف کرده‌اند، بازگردانند.

امروزه، ما بیشتر به یک انقلاب معنوی و توحیدی نیازمندیم تا یک انقلاب زیست‌محیطی یا یک جنبش سبز. البته نمی‌خواهم بگویم که نیازی به راه‌حلهای زیست‌محیطی ندارم؛ قطعاً که نیاز داریم. بلکه می‌خواهم بگویم آنچه علاوه بر این نیاز داریم، امری است که بتواند پشتوانه تصمیم‌های ما قرار گیرد و آن یک اندیشه دینی و توحیدی است. ما باید اعتقاد به توحید را در همه جهان گسترش دهیم. ما باید «حفاظت از محیط زیست» را «باور» کنیم و به یاد داشته باشیم که «باور» بمراتب مهمتر از «قانون» است. تعلیم و تربیت باید به رویکرد دینی و توحیدی برگردد و موضع سکولار خویش را رها سازد. ما باید ایمان بیاوریم که خداوند خالق هم ما و هم طبیعت است و لذا طبیعت در مقابل اعمال ما واکنش نشان می‌دهد و نظام عالم یک نظام اخلاقی است؛ یعنی اگر ما کارهای خوب انجام دهیم، طبیعت همراه و همیار ما خواهد بود و اگر کارهای بد انجام دهیم، در برابر ما می‌ایستد. اگر ما دوباره به خدا ایمان آوریم و مسئولیت‌هایمان را در برابر خداوند بپذیریم، جهان طبیعت ایمن خواهد گشت و ما را از نعمتهای خویش بهره‌مند خواهد ساخت. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «ولو ان اهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکات من السماء و الارض» اگر مردمان ساکن وادیها ایمان بیاورند و تقوی پیشه کنند، برکاتمان را از آسمان و زمین بر آنها فرو خواهیم فرستاد. (اعراف، آیه ۹۶)

ما در سال ۱۹۷۹ در ایران انقلاب کردیم. انقلاب ما بیش از آنکه یک انقلاب سیاسی باشد، یک انقلاب فرهنگی بود. ما تلاش کردیم تفکرمان درباره انسان و جهان را عوض کنیم و به مسئولیتهای واقعی خود در قبال

هر دو ایمان آوریم و امید داریم که روزی برسد که این باور در کل جهان گسترش یابد و نه تنها مشکلات زیست محیطی ما، بلکه تمام مشکلاتی که به خاطر این تفکر نادرست این انسانی که منکر خداست، پدید آمده، رفع شود.